

Април 2018

EVN ЖУРНАЛ

Весник за партнерите
и соработниците

ЕНЕРГИЈАТА ШТО ВИ ТРЕБА!

Драги пријатели на EVN Електроснабдување,

Ви го претставуваме новото пролетно издание на EVN Журнал. Овој пат повторно ќе се фокусираме на поширок опсег на теми што ги засегаат компаниите на отворениот пазар за електрична енергија. Се обидовме да дадеме одговори на прашања што најчесто предизвикуваат забуни или интерес кај компаниите. Ги анализиравме причините за сензитивноста на цената на отворениот пазар на електрична енергија, го разгледавме очекуваниот развој на енергетската регулатива во земјата и ви претставивме компанија што има сериозна заложба за воведување енергетска ефикасност во секојдневното работење. Уредничкиот тим на списанието исто така ви презентира дел од спецификите на услугата што EVN Електроснабдување им ја пружа на своите корисници. Ви посакуваме успешна работа во претстојниот период и ви стоиме на располагање за сите ваши прашања и идеи.

Со почит,
Уредувачки тим на „EVN Журнал“

Содржина 04/18

- 03 Нестабилност на цената на електричната енергија на слободниот пазар
- 04 Усогласување на македонското енергетско законодавство со нормативите на Европската Унија
- 05 Најчести митови за либерализираниот пазар
- 06 Интервју со Гурсел Караденис, генерален менаџер на Рамада Плаза
- 07 Модел на нашата сметка
- 08 Зошто EVN Македонија Електроснабдување

04

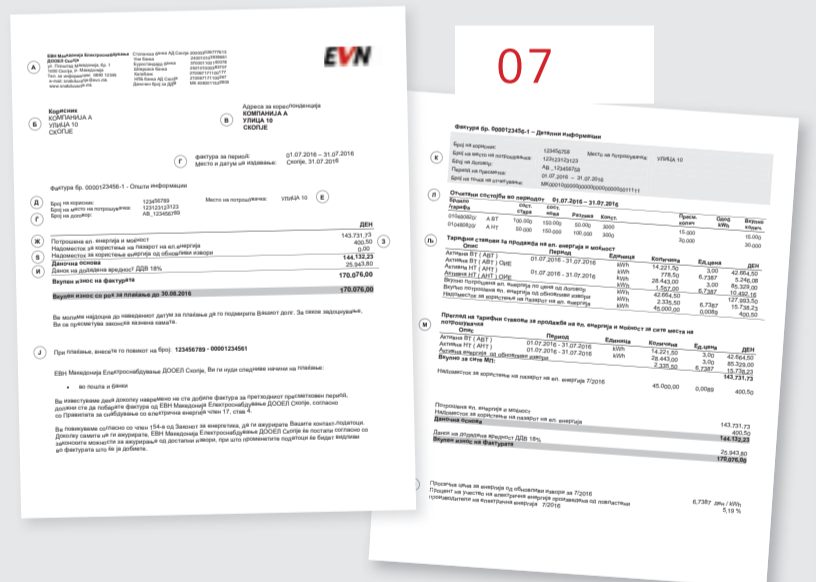

05

06

07

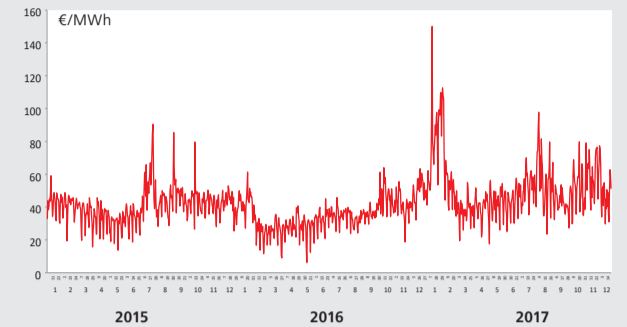
08

Нестабилност на цената на електричната енергија на слободниот пазар

Главната функција на компаниите за снабдување со електрична енергија на либерализираниот пазар е купување електрична енергија на пазарот на големо, а потоа нејзино препродавање на пазарот на мало на квалификуваните потрошувачи што ги избрале токму нив за свои снабдувачи. Поради учеството на пазарите на големо и мало, снабдувачите сносат ризици што произлегуваат од часовните, дневните и од сезонските несигурности/флукуации на тие пазари, главно поврзани со нестабилноста на цените на пазарот на големо и неизвесната побарувачка на електрична енергија, што пак, директно влијае врз цената на електричната

енергија за снабдување на своите клиенти. Компонентата што најмногу влијае врз крајната цена на електричната енергија понудена на квалификуваните потрошувачи е големопродажната цена на електричната енергија, која може да биде исклучително нестабилна. На слободен, конкурентен пазар на електрична енергија, основните принципи на понуда и на побарувачка ја формираат пазарната цена. Големопродажните цени на електричната енергија се базираат на трошоците на маргиналната производна единица, т.е. последната/најскапата производна единица што е потребна за да се задоволи побарувачката на електрична енергија.

Просечните дневни цени покажуваат значителни варијации во последните 2 години, со неколку промени на ценовиот тренд.

Општо земено, факторите што влијаат врз големопродажната цена може да бидат групирани на следниот начин:

→ **Економско диспечирање на производствените капацитети и побарувачка на електрична енергија:**

Варијабилните трошоци поврзани со работењето на енергетските постројки претставуваат примарен фактор во одредувањето на типот на постројките што ќе се диспечираат за да се задоволи планираната побарувачка на електрична енергија, при што постројките со пониски варијабилни трошоци вообичаено први се диспечираат. Со порастот на планираната побарувачка на електрична енергија, се диспечираат последователно/секвенцијално енергетски постројки со повисоки варијабилни трошоци.

Сепак, начинот на кој се диспечираат енергетските постројки од економски аспект, зависи од комбинација на неколку фактори:

- Трошоци поврзани со горивото што го искористува енергетската постројка;
- Карактеристики на енергетската постројка;
- Достапност на обновливите извори на енергија;
- Системски ограничувања.

Оттука, ефектот на економското диспечирање на производствените капацитети врз големопродажната цена на електричната енергија не може да се интерпретира недвосмислено, имајќи предвид само еден од горенаведените фактори.

Помалата побарувачка на електрична енергија вообичаено се задоволува со поевтини извори на енергија, кои најчесто вклучуваат енергетски постројки на јаглен и енергетски постројки на нуклеарна енергија, додека, пак, во последно време, учеството на обновливите извори на енергија во задоволување на потребите на електрична енергија е сè поголемо како резултат на трендот на декарбонизација на енергетскиот микс. По изградбата, енергетските постројки што ги користат обновливите извори на енергија практично немаат трошоци за гориво, и поради економска исплатливост, сè почесто се вклучуваат во енергетскиот

микс потребен за покривање на планираната побарувачка и заменуваат дел од енергетските постројки што ги искористуваат конвенционалните извори на енергија. Дополнително, при недостаток на поевтин извор на енергија, особено во време на повисока побарувачка на електрична енергија, се диспечираат поскапи енергетски постројки, што води кон зголемување на цената.

Иако се смета дека хидроцентралите имаат релативно ниски варијабилни трошоци, нивното диспечирање за задоволување на планираната побарувачка на електрична енергија според економски исплатливи услови е прилично комплексно, и тоа од неколку причини:

- Тековни и проектирани нивоа на резервоарите;
- Фактори условени од животната средина;

- Управување со цел максимизирање на приходите;
- Потреба за балансирање т.е. искористување на моментално достапната обновлива енергија (ветер и сончева енергија).

Енергетските постројки што работат на гас, на многу регионални енергетски пазари се користат за задоволување на побарувачката во периодите на средно и максимално оптоварување и обично тие се маргиналниот производствен капацитет што ја формира големопродажната цена на електричната енергија.

→ **Цена на гориво:**

Зголемената цена на јагленот и на гасот ги зголемува влезните трошоци на производствените капацитети што ги искористуваат овие горива, зголемувајќи ги големопродажните цени и обратно.

→ **Времени услови:**

Големопродажните цени може значително да се зголемат при сурови и екстремни временски услови кои предизвикуваат:

- Значително зголемување на потрошувачката поради греење и ладење;
- Намалено производство на енергија од енергетските постројки што искористуваат обновливи извори на енергија
- Можни физички прекини во производството и снабдувањето со електрична енергија -прекини во работата на енергетските постројки или прекин на електричните водови.

Сите овие фактори влијаат врз зголемување на цените на електричната енергија на големо, а со тоа и на трошоците за снабдување.

→ **Достапност на снабдувањето:**

Планираните прекини поради редовно одржување на енергетските постројки (ремонт), како и непланираните прекини во работата на енергетските постројки може да имаат значително влијание врз развојот на големопродажните цени на електричната енергија. За време на неочекувани испади се диспечираат поскапи производни капацитети, кои можат да предизвикаат неочекуван пораст на големопродажните цени.

Разбирањето на однесувањето и на спецификите на големопродажниот и на малопродажниот пазар на електрична енергија е императив при исполнувањето на нашата цел, а тоа е заштита на интересите на нашите сегашни и идни корисници.

Користејќи ја стручноста, know-how и искуството од целата Групација EVN, како и нашата финансиска моќ и способност да сносиме поголеми ризици, на кои EVN Македонија Електроснабдување како снабдувач е изложена на големопродажниот пазар на електрична енергија, ви гарантираме дека како ваш сегашен или потенцијален снабдувач во иднина, ќе доставиме разновидни иновативни производи и услуги кои ќе обезбедат заштита од нестабилноста и несигурноста на пазарот, овозможувајќи безбедно и стабилно работење и планирање на вашиот бизнис.

Усогласување на македонското енергетско законодавство со нормативите на Европската Унија

Специфичниот карактер на енергетските пазари и нивната динамика мораат да бидат проследени со соодветна регулаторна рамка, која е во постојан развој. Во тој контекст, во изминатиот период сме сведоци на континуиран развој на европските енергетски регулативи во насока на унапредување на пазарните односи и обезбедување поголеми права на крајните потрошувачи на енергија. Искуствата и нормативите што произлегуваат од Европската Унија претставуваат одредница за развојот на енергетските пазари и регулатива кај земјите членки на Енергетската заедница, тело што е формирано со склучување на Договорот за основање на Енергетската заедница во Атина, на 25 октомври 2005 година. Република Македонија како една од земјите потписнички на Договорот за основање на Енергетската заедница, го ратификуваше во Собранието на Република Македонија со закон, по што Договорот доби сила на закон и неговата имплементација започна на 1 јули 2006 година.

Основна обврска што произлегува од потпишаните договори за сите земји членки на Енергетската заедница, вклучително и за Република Македонија, е усогласувањето на домашното енергетско законодавство со енергетското законодавство на Европската Унија, односно со европските директиви и регулативи.

Динамиката со која усогласувањето на законодавството се имплементира во државите членки, зависи пред сè од карактеристиките на националните енергетски системи и од степенот на внатрешна подготвеност, со осврт на ефектите што можат да произлезат од имплементација на мерките во тие земји. Меѓутоа, усогласувањето на енергетската регулатива претставува пат во една насока кон подготовка за пазарна интеграција и сите бенефити што таа ги носи за потрошувачите.

Во рамките на тоа усогласување, Република Македонија во моментот се наоѓа во фаза на транспонирање на т.н. трет пакет европски директиви, кои во фокусот ги имаат целосната либерализација на пазарот на електрична енергија и природен гас, зголемена транспарентност кај ексклузивните вршители на енергетски дејности како и поголеми права и заштита на потрошувачите на електрична енергија и природен гас. Така, според регулативите е предвидено пазарот да се отвори за сите потрошувачи (вклучително и потрошувачите – домаќинства) кои ќе имаат можност да изберат снабдувач на отворениот пазар на електрична енергија. Притоа, како механизам за заштита на домаќинствата и на малите потрошувачи од пазарните движења и ризици, постои можност да бидат снабдувани и по регулирани

услови од определени снабдувачи што ќе бидат носители на обврска да обезбедат јавна услуга.

Што се однесува до транспарентноста на операторите на енергетските системи како едни од главните чинители на пазарот на електрична енергија, директивите предвидуваат правно раздвојување кај операторот на електропреносниот систем, додека кај операторот на дистрибутивниот систем, кој во Република Македонија веќе е правно раздвоен од вертикалното интегрирано претпријатие, одвојување на неговиот корпоративен идентитет од оној на вертикалното интегрирано претпријатие (постапка популарно наречена ребрендирање).

Потенцирањето на правата на потрошувачите, пред сè е во насока на слободен избор на снабдувачи како и подобар третман на потрошувачите во поглед на обемот и формата на информации што ги добиваат, постапките за разрешување спорови, брзината и ефективноста на процесите за промена на снабдувач и слично.

Транспонирањето на директивите и на регулативите од третиот пакет, подразбира изменување на Законот за енергетика (носење нов закон) и на подзаконските акти соодветно. Тоа претставува особен предизвик за секоја држава, затоа што усогласувањето на

регулативата мора да предвидува и нејзина практична применливост и непречена функционалност на енергетските пазари. Затоа се подразбира висок степен на претпазливост кај учесниците на пазарот на електрична енергија, со цел да се избегнат можни ризици и последици и зголемена предвидливост низ текот на процесот на хармонизација.

Пазарната околина покрај предностите што ги носи како резултат на зголемената конкуренција, со себе носи и определени ризици од непредвидливи пазарни движења и од нестабилност на цените. Исто така, учеството на пазарот носи и определени обврски за потрошувачите во поглед на известувања и проценки на потрошувачка, кои доколку не се остварат, со себе носат и определени трошоци. Од особена важност за секој потрошувач е правилно да ги разбере ризиците и предностите на пазарното однесување и правилно да ги одбере своите деловни партнери меѓу снабдувачите, кои ќе бидат во состојба да му гарантираат сигурност во однос на обезбедување на неговите потреби од електрична енергија по предвидливи услови. Затоа, изборот на снабдувачи што имаат традиција, знаење и искуство и кои можат да се носат со предизвиците што пазарот на електрична енергија неминовно ги носи, е најдобар избор за секој потрошувач.

Најчести митови за либерализираниот пазар

Со оглед на тоа што либерализација на пазарот на електрична енергија е прилично комплексен процес, искуствата од развиените малопродажни пазари покажуваат дека постојат одредени заблуди кај корисниците. За соодветно функционирање на пазарот, неопходно е да се разјаснат најчестите недоразбирања со кои се соочуваат корисниците на овие пазари и да се намали неизвесноста поврзана со овој процес.

✘ Честата промена на снабдувач на корисниците е знак за правилно функционирање на пазарот

✔ Промената на снабдувач често се користи како главен индикатор за правилно функционирање на малопродажниот пазар. Со можноста потрошувачите да променат снабдувач, снабдувачите се под постојан притисок да понудат најдобри услуги, по најдобри цени и услови. Поради тоа, ниските стапки на промена на снабдувач се толкуваат како знак дека потрошувачите не се доволно вклучени и дека конкуренцијата не е ефективна.

Сепак, иако стапките на промена на снабдувач се добар индикатор, при евалуација на успешноста на пазарот тие не може да се анализираат самостојно без да се земат предвид дадените околности. Често корисниците можат да се решат да го продолжат договорот за снабдување со дадениот снабдувач при повисока цена, но поради други услуги понудени од снабдувачот. Друг случај е кога корисниците вршат промена на продукт кај истиот снабдувач. Овој случај не се регистрира како промена на снабдувач, а пониската цена или подобрите услови на продуктот, сепак се резултат на развиена конкурентност на пазарот.

Иако најчесто причината за промена на снабдувач е можноста за заштеда, треба да се има предвид дека делот што припаѓа на снабдувачите не е целиот дел од вкупниот трошок за електрична енергија. Останатиот дел од вкупниот трошок подложи на регулација од соодветните власти.

✘ Разноликоста на продуктите непотребно ја зголемува комплексноста на пазарот

✔ Иако ограничувањето на типот на понуди и продукти би било корисно во поглед на поедноставување на пазарот и процесот на селекција на снабдувач, сепак пред сè мора да се имаат предвид различните потреби и очекувања на корисниците. Иако најголем дел од корисниците при изборот на снабдувач бараат заштеда на трошоци, за дел од нив поважен фактор е влија-

нието врз животната средина и енергетската ефикасност. За поголемите потрошувачи, пак, најважен фактор е можноста за покомплексни продукти приспособени на нивните потреби.

Во развиените пазари каде што нема правно ограничување на можностите на снабдувачите, се применуваат различни начини за поддршка на корисниците при селекција на најсоодветните продукти. Некои од нив се алатки за споредба на цени кои користат нетехнички јазик, персонализирани совети од снабдувачите и од асоцијациите на потрошувачи,

масовни јавни кампањи за едукација на корисниците за пазарот на електрична енергија и слично.

✘ Снабдувачите намерно нудат тешко споредливи понуди

✔ Корисниците што набавуваат енергија на либерализираниот пазар имаат различни потреби и разновидна потрошувачката на електрична енергија. Токму поради тоа, неопходно е снабдувачите да понудат различни видови продукти, услуги и договорни услови, кои ги земаат предвид специфичните барања

на корисниците. Понудите се разликуваат во однос на различните видови и периоди на фактурирање, времетраење на договори и слично.

Со детално објаснување на продуктите и поедноставна структура и визуелна презентација на понудите, снабдувачите се обидуваат да најдат начин за полесна евалуација и споредба на понудите. Дополнително, надлежните органи во развиените земји се обидуваат со соодветна регулатива да одржат високо ниво на транспарентност во однос на цените и понудите.

✘ Фактурите за електрична енергија се комплицирани со цел да ги збунат корисниците

✔ Често корисниците веруваат дека и фактурите за снабдување со електрична енергија се прилично комплексни со цел снабдувачите да ги збунат корисниците до степен што некои асоцијации на потрошувачи имаат иницијативи за стандардизирање на фактурите.

Снабдувачите постојано ги информираат корисниците дека голем дел од информациите презентирани на фактурата се всушност законска обврска што во повеќе земји е силно регулирана. Тие постојано преземаат мерки да ги разјаснат информациите и да ги направат фактурите полесни за толкување преку дополнителни објаснувања и едукација преку нивните канали за комуникација како веб-страници, билтени и слично.

ГУРСЕЛ КАРАДЕНИС, ГЕНЕРАЛЕН МЕНАЏЕР НА РАМАДА ПЛАЗА

Со услуга дизајнирана според нашите потреби, EVN Снабдување ни овозможува да се посветиме на развој

→ **EVN Журнал:** Кои се мерките за енергетска ефикасност што се имплементирани во Вашата компанија и какви се Вашите планови за во иднина во таа област?

Гурсел Караденис (Gürsel Karadeniz): Хотел Рамада Плаза и Принцес Казино спаѓаат во луксузни комплекси, кои им нудат разновидни содржини на своите гости. Хотелот се простира на 18.324 метри квадратни, распореден е на три ката, со 131 соба, а располагаме и со два ресторани, бар, дискотека, банкет-сала, казино и спа-центар. Имајќи ги предвид богатите содржини што им ги нудиме на нашите гости, кои се во согласност со врвните светски трендови во хотелиерството, спаѓаме во групата на големи потрошувачи на електрична енергија, а овој сегмент е значителна ставка од нашите вкупни трошоци. Токму затоа работиме сериозно на различни алтернативи за заштеда на електричната енергија, односно примена на енергетска ефикасност, преку зголемена свест, иновација и тимска работа.

→ **EVN Журнал:** Со оглед на тоа што Вашата компанија четири години е дел од либерализираниот пазар на електрична енергија, може ли да ни кажете кои се придобивките од него?

Гурсел Караденис: Да се биде на либерализираниот пазар му овозможи на Хотел Рамада Плаза и Принцес Казино да биде дел од конкурентната средина што дава право на избор во набавката на електричната енергија. Дополнително овој процес ни овозможи да ги избереме најповолните продукти и договорни услови за нашата компанија по пазарна цена. По направените потребни истражувања и анализи во врска со услугите и цената на електричната енергија што ја набавуваме, донесовме поволна одлука при изборот на снабдувач на електрична енергија.

→ **EVN Журнал:** За Ваш партнер на отворениот пазар го избравте EVN Електроснабдување. Какво е Вашето искуство од досегашната соработка?

Гурсел Караденис: Соработката со EVN Електроснабдување како наш снабдувач со електрична енергија, нуди бенефит на двете страни. EVN Електроснабдување ни нуди избор во однос на продуктите и договорните услови за снабдување и ги приспособува на нашите потреби. Исто така, особено значајно за нас е што EVN Снабдување ни обезбедува информации за движењето на пазарните цени на електричната енергија во реално време и ни дава постојан увид во структурата на нашите трошоци по основ на електрична енергија.

Досега EVN Македонија Електроснабдување се докажа како партнер што преку поволните услови за снабдување, стручните совети и консултации ни овозможува да ги оптимизираме оперативните трошоци. Компанијата ни гарантира услови за целиот договорен период, што за нас значи сигурност во финансиските планирања. Во ваков динамичен и брз пазар, финансиската сигурност е од непроценливо значење за работата на нашата компанија.

→ **EVN Журнал:** Во кој правец планирате да се развива Вашата компанија во иднина?

Гурсел Караденис: Главниот фокус на нашата компанија е постојана пенетрација на нови пазари и обновување на производите и услугите, со цел откривање потенцијални клиенти и промоција во околината во која делуваме. Постоиме за да ги задоволиме потребите и барањата на нашите клиенти, нудејќи им професионална услуга и квалитет, а притоа да не ѝ наштетиме на околината во која делуваме, туку напротив да ѝ помогнеме со остварување проекти од најразлични области.

”
EVN Електроснабдување ни нуди избор во однос на продуктите и договорните услови за снабдување и ги приспособува на нашите потреби

Зошто EVN Македонија Електроснабдување

EVN Македонија Електроснабдување е водечка компанија за снабдување со електрична енергија на македонскиот енергетски пазар. Со својата експертиза и посветениот и мотивиран тим, EVN Македонија Електроснабдување преку своето секојдневно делување покажува дека има клучна улога во развојот на слободниот пазар на електрична енергија во Република Македонија. Корисниците се во фокусот на нашето внимание и со нашата секојдневна посветеност и иновативни решенија овозможуваме сигурен развој за нив. Сигурност и достапност е мотото на нашето делување!

Знаење и искуство

Како дел од Групацијата EVN, која има децениско искуство во снабдувањето со електрична енергија на слободен пазар и опслужува речиси 4,5 милион корисници, EVN Македонија Електроснабдување располага

со огромна експертиза и искуство кое го става на располагање на своите корисници и обезбедува сигурни и висококвалитетни услуги на слободниот пазар на електрична енергија.

Прилагоден пристап

На нашите корисници им нудиме услуги прилагодени на нивните потреби и дизајнирани според посебните карактеристики на нивните деловни активности. На тој начин секој корисник добива услуга што оптимално ги задоволува неговите потреби за електрична енергија. Нашите менаџери за деловни корисници што се грижат за корисниците по региони, ги познаваат спецификите и нивните потреби и нудат соодветни решенија, со индивидуален пристап. Менаџерите за деловни корисници се достапни во секое време за советодавни услуги, а овој сегмент постојано се унапредува во насока на создавање подобар однос со корисниците.

Стабилност и флексибилност

Ги пресретнуваме различните потреби на нашите корисници и овозможуваме оптимална комбинација на стабилност и флексибилност во бизнисот и договорните односи, имајќи ги предвид променливите услови на пазарот.

Дополнителна поддршка

Покрај снабдувањето со електрична енергија, EVN Македонија Електроснабдување е компанија што нуди поддршка и едукација во процесот на постигнување поголема енергетска ефикасност во работењето на своите корисници. На тој начин корисниците на EVN Македонија Електроснабдување ги оптимизираат своите трошоци по основ на електрична енергија, применувајќи принципи за поголема енергетска ефикасност, со што се зголемува и нивната конкурентност на пазарите на кои се присутни.

КАНАЛИ НА КОМУНИКАЦИЈА СО EVN ЕЛЕКТРОСНАБДУВАЊЕ

